

Motion till riksdagen 2017/18:4046

av **Maj Karlsson m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2017/18:169 Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur tillsynen och uppföljningen av ungdomshem och LVM-hem kan förbättras och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten till vård i enskildhet ska begränsas till 30 dagar och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten till åtgärden avskiljning bör avskaffas och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Vänsterpartiet välkomnar att regeringen i och med proposition 2017/18:169 Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem anlägger ett delvis nytt sätt att se på de barn och unga som befinner sig på någon av dessa institutioner och är föremål för någon av dessa åtgärder. Det är angeläget att mer noggrant reglera de befogenheter och åtgärder som tillåts på särskilda ungdomshem och LVM-hem. I och med propositionen tas viktiga steg för att tillvarata barns och ungas rättigheter på ett sätt som Vänsterpartiet länge efterfrågat. Vi i Vänsterpartiet, liksom många av de som inkommit med remissvar, är i grunden alltså positiva till flertalet av de nya ingångarna och de regleringar som föreslås i propositionen.

Ett omhändertagande av barn/unga är alltid ett stort ingrepp i den enskildes och familjens liv, varför förfarandet i väldigt hög utsträckning måste präglas av rättssäkerhet, trygghet och reella möjligheter till god vård av hög kvalitet. För Vänsterpartiet är rättighetsperspektivet centralt. Barns rättigheter, och alla barns lika

rättigheter, måste värnas. Att ta beslut om att omhänderta ett barn är en av de mest ingripande åtgärder samhället kan göra. Separationer mellan barn och föräldrar har generellt allvarliga konsekvenser. Barnkonventionen ställer stränga krav på staten att behandla barn som är omhändertagna eller placerade i samhällsvård på ett sätt som främjar barnens känsla för värdighet och värde. Institutionsplacerade barn och ungdomar är en utsatt samhällsgrupp som ofta vårdas mot sin vilja genom det offentliga maktutövning. Det handlar om krav på delaktighet, rättssäkerhet, integritetsskydd och barnets bästa – principer som är skyddade i svensk grundlag och i internationell rätt. Socialtjänsten måste som samordnare av samhällets insatser för barn och unga som utsatts för våld och övergrepp vara mer känd, synlig och tillgänglig för barnen.

De barn som omhändertas och placeras på institution eller i familjehem står under samhällets beskydd och ska ha bästa möjliga stöd för att få ett tryggt fungerande liv. De har rätt till en bra skolgång, till god hälsa och den hälso- och sjukvård de behöver. Deras rättigheter enligt barnkonventionen ska respekteras, och de ska känna till vilka rättigheter de har. De ska kunna ha kontakt med för dem viktiga personer som föräldrar, syskon, släkt och kamrater om det inte finns något beslut om annat. De ska förstå varför de omhändertagits och vara delaktiga i beslut. De ska ha en egen socialsekreterare som de kan kontakta och som besöker dem regelbundet och som de tillåts tala med i enrum.

Vänsterpartiet redogör nedan för de kompletterande förändringar som vi skulle vilja se beträffande särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem.

Tillsyn

Det är viktigt att människor i allmänhet och barn/unga i synnerhet har någonstans att vända sig om de blivit felbehandlade av myndighetsutövande instanser som socialtjänsten. Det är några av de mest utsatta grupperna i samhället som har kontakt med socialtjänsten och det är viktigt att det finns en fungerande tillsyn. För ett antal år sedan övergick tillsynen av socialtjänsten, från Socialstyrelsen till Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Dit kan alla vända sig som har klagomål på såväl myndighetsutövningen som enskilda verksamheter. Myndigheten har också tillsynsansvar för verksamheter som t.ex. HVB-hem, äldreboenden och missbruksvård. För barn finns det inte någonstans att vända sig för att klaga. Det är viktigt att det finns en väl fungerande tillsyn av särskilda ungdomshem och LVM-hem. Det bör därför utredas hur tillsynen och uppföljningen av dessa kan förbättras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vård i enskildhet

Regeringen föreslår att s.k. vård i enskildhet ska beredas den enskilde oavsett om han eller hon vistas på en låsbar eller öppen enhet. Vård i enskildhet innebär att den unge vårdas utan möjlighet att fritt träffa övriga intagna. Detta ska kunna ske under två månader. Dock finns det möjlighet att efter prövning förlänga vården i enskildhet. Vänsterpartiet är skeptiskt till att möjligheten till vård i enskildhet ges under så lång tid. Vänsterpartiet instämmer i Barnombudsmannens kritik av förslaget:

En förutsättning för att det ska vara acceptabelt är dock att det tydligt framgår av lagstiftningen att vård i avskildhet inte får innebära isolering eller avskiljning.

Det finns tyvärr exempel på barn och unga som vårdats på detta sätt under lång tid, vilket Vänsterpartiet starkt motsätter sig. De senaste åren har alarmerande fakta uppdagats vid granskningar av vissa ungdomshem. Barn har varit avskilda från andra ungdomar i flera år utifrån bestämmelsen, som använts på felaktiga och godtyckliga grunder. Ungdomshemmen har upprepade gånger också fått kritik angående isolering. Isoleringceller får bara användas i extrema undantagsfall och aldrig som bestraffning. Det har gjorts flera granskningar som visar att isolering använts på helt felaktiga grunder. Det ledde till att Statens institutionsstyrelse (Sis) för ett antal år sedan ändrade rutinerna och lovade bättring. Men fortfarande kan barn och unga bli isolerade utan att det finns lagligt stöd för det. Motiveringar kan vara att det råder platsbrist eller att ungdomarna inte gör som de är tillsagda och gör motstånd när personalen försöker tvinga dem. Både Justitieombudsmannen och Inspektionen för vård och omsorg har tidigare kritiserat Statens institutionsstyrelse för att personal tvingar ungdomarna att vara på sina rum utan lagligt stöd. Ändå finns det många exempel på att barn isoleras efter att ha vägrat gå in på sina rum. Detta är oacceptabelt, och Sis egen kartläggning av vård i enskildhet visar att de unga själva upplevde att de inte fått en tydlig beskrivning av vilken vård de ansågs vara i behov av och på vilket sätt den skulle bedrivas. Att som regeringen föreslår endast lägga till skrivningar om att vården ska vara "individuellt anpassad" räcker dessvärre inte. För Vänsterpartiet är också tidsaspekten avgörande och att maxtiden för vård i enskildhet ska vara två månader kan inte anses stämma överens med målen för en rättssäker och trygg tillvaro för unga på särskilda ungdomshem.

Mot bakgrund av detta ska möjligheten till vård i enskildhet begränsas till trettio dagar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Avskiljning

Regeringen föreslår att bestämmelsen om möjlighet till s.k. avskildhet ska kortas från nuvarande 24 timmar till 4 timmar. Det innebär förvisso att den tid som det ska vara möjligt att avskilja den unge minskas, men såväl Barnombudsmannen som Rädde Barnen skulle hellre se ett avskaffande av metoden, vilket Vänsterpartiet instämmer i. Vidare föreslås att beslut om avskiljning ska gå att överklaga till Förvaltningsrätten och att beslutet ska rapporteras till IVO. Utredningen föreslår även att Sis ska få i uppdrag att särskilt rapportera användningen av avskiljning årligen under en treårsperiod. Sverige har redan fått kritik från inte mindre än två internationella expertkommittéer för detta förfarande. Både FN:s barnrättskommitté och FN:s kommitté mot tortyr kritiserade under år 2014 och 2015 Sverige för att den svenska lagstiftningen över huvud taget tillåter att barn/unga isoleras och hålls avskilda på bl.a. ungdomshem. Därför är det anmärkningsvärt att regeringen ändå framhåller med bibehållen möjlighet till avskiljning, förvisso dock under kortare tid. Avskiljning är en väldigt allvarlig åtgärd som gör redan utsatta barn och unga än mer utsatta. Både Barnombudsmannen, Rädde Barnen och Unicef avstyrker förslaget. Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas kritik. Bland annat skriver Barnombudsmannen:

Även om förslagen om inskränkningar i möjligheten att avskilja barn visserligen innebär steg i rätt riktning är de långt ifrån tillräckliga för att Sverige ska anses kunna leva upp till det skydd för barnets rättigheter som både barnkonventionen och

FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling ger barn.

Vidare skriver BO att:

Barnombudsmannen anser att det är tydligt att användningen av isolering och avskiljning av barn och unga står i strid med barnkonventionen och tortyrkonventionen. Vi kan därför inte acceptera ett förslag som innebär att Sverige inte säkerställer barns mänskliga rättigheter såsom de har tolkats av FN:s barnrättskommitté samt FN:s kommitté mot tortyr. Sverige har ratificerat dessa konventioner och har ett ansvar att säkerställa de rättigheter som konventionerna ger barn och unga. Att det i dag skulle saknas kompetens eller metoder för att bedriva statlig ungdomsvård utan att använda en åtgärd som avskiljning är inte ett acceptabelt argument. För att säkerställa barns rättigheter krävs i stället att staten tar ansvar för att den statliga ungdomsvården har de resurser och den kompetens som krävs för att vården kan genomföras på ett sätt som upprätthåller respekten för barnets mänskliga rättigheter samt utbildar personal i att använda metoder som står i överensstämmelse med barns mänskliga rättigheter.

Så länge avskiljningar finns som en möjlig åtgärd kommer den tvångsåtgärden att användas och incitamenten för att i grunden se över den statliga ungdomsvården blir inte tillräckligt starka. De senaste årens statistik över antalet avskiljningar visar med eftertryck hur viktigt det är att frågan om mänskliga rättigheter ständigt är i fokus i en sluten miljö där insynen är begränsad.

Vänsterpartiet instämmer till fullo i den kritiken och menar att möjligheten till avskiljning inte bör finnas. Det är anmärkningsvärt att regeringen väljer att gå vidare med det här förslaget samtidigt som proposition 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter lagts på riksdagens bord eftersom det inte bör finnas några tveksamheter kring vilken lagstiftning som är gällande och avskiljning kan inte anses vara förenlig med FN:s barnkonvention. Mot bakgrund av detta bör möjligheten till åtgärden avskiljning avskaffas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Maj Karlsson (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Karin Rågsjö (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Hamza Demir (V)

Linda Snecker (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)